

Sudet toprakları yer altı serveti

Sudet hudut mıntakaları Almanyaya nisbeten endüstri noktaî nazarından daha fazla ilerlemiş bir vaziyettedir. Ziraat için kâfi miktarda elverişli arazinin olmaması ve ormanla mestur dağlık sudet mıntakası coğrafi bakımdan endüstri için daha müspet bir haldedir. Bundan dolayı buralarda ağaçtan mobilya, kâğıt, müzik aletleri istihsalâtı oldukça inkişaf etmiştir. Endüstrinin ilerlemesine ikinci bir zemin de bu mıntakanın linyit ve kömür yataklarınca zengin olmasıdır.

Sudet Alman endüstrisi Avusturya - Macar monarşisinde geniş miyastaki dahili bir piyasa için çalışırken, Umumî Harpten sonra tesis edilmiş olan küçük Çekoslovakya memleketinde revaç azaldığından, endüstri verimi de dörtte bir miktarına inmiştir. Hükümet siparişleri ile varlığını muhafaza eden bu endüstri sudet Alman bankalarının kapanması yüzünden büyük bir buhran geçirmiştir. Harbi Umumiye kadar sudet bankalarının safî sermayeleri 806 milyon kron iken son zamanlarda 84 milyon krona inmiştir. Aynı tarzda umum sermayesi de azalmıştır. Lisans, müsaade vesair formaliteler ile tahdit edilmiş haricî ticaret yüzünden iktisadî bir buhran ve işsizlik başgöstermeğe başlamıştır.

Sudet mıntakalarının yeraltı servetlerine gelince burada asırlarca altın ve gümüş istihsalâtı yapılmakta idi. Fakat XVIII inci asırda deniz aşırı müstahsillerin rekabeti neticesinde bu madencilik branşı akamete uğramıştır. Son zamanlarda cüz'î miktarda kurşun, çinko ile nikel istihsal edilmekle beraber Erzgebirge mıntakasında biraz bakır cevheri işletilmekte idi. Yeraltı servetlerinden Yoahims-tal'da istihsal edilmekte bulunan ve imaline elverişli olan 'simli) Uran katranı ehemmiyeti haizdir.

Sudet topraklarının en zengin serveti linyit yataklarının ehemmiyetli bir miktarda mevcut olmasıdır. Taşkömür yataklarına az tesadüf edilir.

Avusturya - Macar monarşisi Umumî Harpten sonra ufak memleketlere parçalanırken bu büyük memleketin $\frac{2}{3}$ kömür ve linyit yatakları Çekoslovakyaaya intikal etmişti. Bundan dolayı Çekoslovakyanın yeraltı kömür serveti 27.759 milyon ton tahmin edilmekte idi. Muayyen rezervlerin miktarı ise taşkömür için 2895 milyon ve linyit için de 11.824 milyon tonu bulmaktadır. Avrupanın başlıca kömür müstahsil memleketleri arasında sayılan Çekoslavanın 1937 senesi:

Taşkömürü istihsalâtı 16.951.000 ve linyit istihsalâtı 18.042.000 ton idi.

Kok imalâtı da 3.275.000 tonu bulmuştur. Kömür ve linyit istihsalâtında 71.000 amele çalışmakta idi. Beher amelenin $7\frac{1}{2}$ saatlik vardiyeye randımanı 1350 kg. taşkömür veya 2386 kg. linyit teşkil ediyordu. Bu istihsalâtın cüz'î bir miktarı ecnebi memleketlere ihraç ediliyordu. Kok ve briket dahil olmak üzere taşkömürün % 20 si ve linyitin de % 10 harice satılmakta idi. 1937 deki linyit ihracatı ehemmiyetli bir miktarda Almanyaya yapılmışken ihraç edilen taşkömürün % 60 Avusturya ve % 30 italya hissesine düşmektedir.

Sudet topraklarının Almanyaya ilhakı ile Çekoslovakya yukarıdaki umum istihsalâtından

% 6 taşkömürü ve % 96 linyiti

kaybetmiştir. Umum kömür ve linyit ihtiyatı ile 1937 istihsalâtının mıntakalara göre taksimatı ve Almanyaya intikal eden hisseleri aşağıdaki cetvelden görülebilir:

Mıntakaların ismi	Almanya'ya geçen		Çeklere kalan	
	Umum rezerv den milyon ton üzere	1937 istihsalı 1900 t.	Umum rezerv den milyon ton üzere	1937 istihsalı 1900 t.
Ostrau Karwin	—	—	27.362	12.500
Kladno-Şlan-Rakowitz	—	—	237	1.895
Pilsen	23	468	23	468
Rositz-Oslawan	—	—	35	483
Kuttenberg	—	—	—	570
Schatlar-Schwadowitz	79	564	—	—
Yekün	102	1.032	27.657	15.916
Linyit	10.312	13.467	—	—
Teplitz-Brüx-Komotau	10.312	13.467	—	—
Karlsbad-Falkenau-Eger	1.589	3.353	—	—
Göding-Gaya	214	467	—	—
Budweis-Wittingau	40	98	—	—
Handlowa	—	—	286	744
Kuttenberg	—	—	—	24
Yekün	12.155	17.385	286	768

Eski Almanya hududuna yakın olan Teplirz-Brüx-Komotau linyit yatakları Avrupanın en zengin linyit zuhuratından addedilir ve şarktan garba doğru 52 km. bir mesafeyi bulmaktadır. Yatağın genişliği ise 1 ilâ 12 km. arasında tahavvül eder. Şark kısmında linyit tabakaların kalınlığı 14 m., orta semtinde 2 ilâ 4 metreye inerek garpta yine 16 metreyi bulur. Bu yatağın bazı havalisinde linyit kalınlığı 30 metreye çıkar. Linyit yalnız kısmen açık işletmelerde ekseriyetle ise 200-500 metre derin kuyularda galeri usulü ile istihsal edilir.

Buradaki linyit ecnebi madde ve şistlerden serbest, saf olarak çıkarılmakta bundan dolayı kuru usulle ayıklamağa elverişlidir. İstihsal edilen linyit, sert, kül ve çakıl muhteviyatı fakirdir. Ev teshinatı, endüstri ve lokomotif için iyi bir mahrukat teşkil eder. Linyit numunelerin tahlili aşağıdaki neticeyi vermiştir:

Tahvil edilen kömür neveleri	İhrakiye kuvveti kalori	Kül muhtevi. %	Su muhtevi. %
Antrasit nevi Parlak kömür	5500-7000	1.5-3.0	12-20
Birinci nevi	5000-5800	1.5-4.5	18-26
Derinlerden çıkarıl	4500-5200	2.0-5.0	22-30
Açık işletmelerden	3800-4700	3.0-9.0	26-35

Almanya'ya İntikal eden linyit yataklarından ikinci derecedeki Falkeneu-Karlsbad-Eger havzasının uzunluğu 50 km. genişliği 10 km. ve linyit damarların kalınlığı ise 8 ilâ 30 metre arasında tebeddül eder. İşletilmesi 200 m. derinliğindeki galeriler şeklinde yapılır. Bu havzadaki linyitin tahlili berveçhi atidir:

Linyit damarları	İhrakiye kuvveti kalori	Kül muhteviyatı %	Su muhteviyatı %
Antoni damarı	3000-4500	6-13	25-40
Agnes	4500-6600	4-9	10-20
Yosef	3800-5000	4-9	20-24

Almanya'ya intikal eden taskömür havzalarından şimdilik Çekoslovakya kömür yataklarının ancak % 0,5 ini teşkil eden Schatzlar-Sahwadowitzer zuhuratı zikredilebilir. Pilsen civarı ve Roslitz-Oslawan taskömür havzalarının kısmen Almanya'ya intikali meselesi reyâmmeden (plebisitten) sonra halledilecektir.

Bu vesile ile Ostrav-Karwin kömür mıntakasının bir kısmı Polonyaya intikal edeceğini de kaydedelim. Bu kısmın kok imali için elverişli taskömür muhtevi ocakları (7 adet) 1937 senesi zarfında 7,5 milyon ton, yani Çekoslovakya kömür istihsalâtının % 50 sini temin etmekte idi. Polonyaya ilhak edilmiş mıntakadaki 5 kok fabrikasında 1937 de 900.000 ton kok istihsal edilmişti. Sert ve birinci nevi bu kokun Polonez demir çelik fabrikalarının randımanına müspet tesiri beklenilmektedir. Bundan maada yeni ve zengin kömür havzasının Polonyaya intikali bu memleketin kömür ihracatını arttırdığı gibi beynelmilel piyasa da Polonyanın vaziyetini takviye edecektir.

Sudet topraklarının birkaç havalisinde grafit zuhuratı mevcuttur. Bunlardan ehemmiyeti haiz olanlar: Cenubî Bohemya ve Mâhren'dedir. Çekoslovakyanın 1936 daki grafit istihsalâtı 2900 ton idi. Halbuki 1930 senesinde 14.600 ton ve Harbi Umumiye kadar Avusturya - Macar monarşisinde 24.300 tonu tutmakta idi.